

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ethical decision making in clinical neuropsychology

L Shane S. Bush (2007)
 Oxford: Oxford University Press
 American Academy of Clinical Neuropsychology
 Workshop Series
 157 pagina's
 ISBN 978 0 19 532822 6

Van het maken van de afspraak met een patiënt tot en met het bewaren van onderzoeksgegevens, de klinisch (neuro)psycholoog kan zich in alle stadia van zijn professionele handelen geplaagd zien voor dilemma's, en hij kan in alle stadia fouten maken. Intuïtie en gevoel zijn dan niet de enige goede en soms slechte raadsheren.

Psychologen behoren volgens de schrijfster van *Ethical decision making in clinical neuropsychology* ethische maximalisten te zijn die hun handelen laten leiden door de ethische schijf van vijf: de ander goed doen en schade voorkomen, betrouwbaarheid en verantwoordelijkheid, integriteit, rechtvaardigheid, respect voor rechten en waardigheid of autonomie van anderen. Dat is het uitgangspunt van ethisch handelen, aldus Bush.

Beroepsgroepen zoals de American Psychological Association (APA) en het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) vatten normen of standaarden voor het beroepsmatige handelen samen in een beroepscode. Wie zijn handelen laat bepalen door de vraag 'Hoe kom ik niet in conflict met de beroepscode?' is een ethische minimalist.

Ook voor een ethische maximalist kunnen waarden botsen; dan kunnen ethische dilemma's ontstaan. Niet voor alle dilemma's bestaat een kant-en-klare oplossing in de ethische beroepscode. Ook kunnen in de codes aangedragen oplossingen onverenigbaar zijn. Dan helpt een ethisch beslissingsmodel. Bush staat een plan voor met acht stappen. Zij licht deze kort, helder en aan de hand van een casus toe. De eerste stap betreft vaststellen van de ethische, juridische, morele of professionele aard van het dilemma en de laatste stap betreft controle op de uitkomst van de gekozen en uitgevoerde oplossing en zo nodig bijsturing ervan.

Bush ordent veel voorkomende veroorzakers van ethische dilemma's en fouten in de neuropsychologische praktijk van alledag in twaalf domeinen en voor elk domein illustreert zij in twaalf hoofdstukken de ethische beroepscode van de APA en het be-

slissingsmodel. Zonder competentie, gedefinieerd als technische en sociale vaardigheden en emotioneel welzijn (ook in moeilijke gevallen compassie en empathie kunnen overbrengen), geen beroepsmatig ethisch handelen. De meeste ethische dilemma's komen voort uit competentiekwesties, aldus Bush. De grenzen van competentie zijn niet altijd helder, en certificeringen en specialisaties zijn niet altijd een garantie. Postacademische scholing, onderhoud en aanpassing van competentie is een ethische plicht. Deskundige omgang met de patiënt/cliënt en alle bij zijn geval betrokken partijen doortrekt ethisch handelen. In al zijn interacties, in al zijn rollen, behoort de psycholoog welzijn te bevorderen en schade te voorkomen. Zo betekent therapeutische betrokkenheid de rol van bondgenoot met de patiënt, een rol die onverenigbaar is met andere rollen, zoals die van bepaler van het effect van de behandeling. Bush vindt standaardinstrumenten voor onderzoek kennelijk geen waarborg voor objectiviteit. Zo ook behoort vragen en vastleggen van 'informed consent' tot de wezenlijke diagnostische, therapeutische of wetenschappelijke interacties. Hoe verzekert de psycholoog zich van 'informed consent' wanneer de patiënt de taal slecht verstaat? Hoe om te gaan met verzoeken van derden om informatie en wat zijn de grenzen van intercollegiale uitwisseling?

Dilemma's voor ethisch handelen ontstaan ook veel rond de noties privacy, vertrouwelijkheid en verschoning. Het recht op privacy vloeit voort uit het ethische principe van autonomie; de patiënt bepaalt hoe zijn gedachten, gevoelens, opvattingen en ervaringen gebruikt worden. Uit het recht op privacy vloeit voort dat de psycholoog als vertrouwelijk behandelt wat de patiënt hem toevertrouwt. Het bespreken van de patiënt in een casusbespreking is zo een voorbeeld van een ethische beslissing. Verschoning is een enger begrip, van toepassing op juridische procedures; de psycholoog kan ontheven worden van zijn plicht om te getuigen in een rechtszaak waarbij diens patiënt betrokken is.

In afzonderlijke kleinere hoofdstukken beschrijft Bush andere oorzaken van ethische dilemma's. Adverteren bijvoorbeeld; overdrijven van competentie wordt onethisch zodra het de toekomstige cliënt verhindert in goede oordeelsvorming. Accuratesse in het bijhouden van de status is een ethische zaak, digitale statusvoering, duur en omstandigheden van bewaren van patiëntgegevens zijn andere voorbeelden van ethische beslissingen. Vrij gevestigde neuropsychologen ontmoeten ethische dilemma's rond

Ethiek alom aanwezig

honorering en betaling. Opleiders hebben ethische verplichtingen waar het gaat om afbakening van de leerstof voor niet-vakgenoten. De neuropsycholoog met wetenschappelijke taken moet waken voor schending van ethische normen, zoals betreffende 'informed consent' en goedkeuring van het onderzoek door medisch-ethische commissies, ook als hij via collega's een bescheiden vragenlijstje beproeft. In publicaties bewaakt hij de privacy van de patiënten waarover hij publiceert.

Bush behandelt verder ethische aspecten van neuropsychologische diagnostiek, zoals verzorging en beveiliging van testmateriaal, maar ook zelfkritiek bij observeren en afnemen van de anamnese, keuze van testinstrumenten (wat te doen bij ontbreken van actuele normen?), invloed van de testafnemer op de test scores, interpretatie van scores, overdracht van bevindingen. De boodschap van het hoofdstuk over cognitieve therapie en gezondheidbevorderende procedures zoals geheugentraining is dat ieder die behandelt zonder grondige theoretische kennis van en praktische ervaring met cognitieve revalidatie onethisch handelt. Ten slotte bespreekt Bush de vraag hoe te handelen in geval van ethisch wangedrag, van bijvoorbeeld een collega.

Dat de neuropsycholoog hersenen-gedragrelaties onderzoekt en te maken heeft met 'bio'-ethische normen doet gekunsteld aan, maar verder getuigt het boekje van gezond verstand. Toepasbaar voor Nederland is het maar ten dele. De praktijkvoorbeelden doen reflecteren op specialisatie ad absurdum en op het belang van brede theoretische en praktische opleiding. Treedt mijn vakzuster buiten haar

competentie als zij, hoewel doorkneet in de beoordeling van de gevolgen van traumatisch hersenletsel van volwassenen, adolescenten met sportletsel onderzoekt en adviseert? 'Informed consent' heeft in de Verenigde Staten een andere betekenis dan in de Nederlandse neuropsychologische praktijk, waar de toestemming veelal impliciet blijft. Verschoning is in Nederland anders geregeld dan in de vs.

Een kleine enquête van mijn hand leerde dat weinig neuropsychologen greep hebben op de ethische dilemma's in hun vakgebied. Bijna een jaar vigeert de *Beroepscode voor psychologen 2007* van het Nederlands Instituut van Psychologen, een document om blij mee te zijn. Verantwoordelijkheid, integriteit, respect en deskundigheid zijn de, in richtlijnen uitgewerkte, ethische basisprincipes. Veel beroepsconflicten kunnen worden voorkomen wanneer de beoefenaren van klinische neuropsychologie de ethische dilemma's van hun vakgebied oplossingsgericht kunnen analyseren. Het boek van Bush benadrukt het belang hiervan. Onderwijs in het ethisch 'kompas' (Koene) voor de psycholoog, neuro- of anders; het is zeker niet overbodig.

Aag Jennekens-Schinkel

Literatuur

Beroepscode voor psychologen 2007.

Amsterdam: NIP.

Koene, C. (2007). Met de code in de hand.

De Psycholoog 42, juni, 386-388.